

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / Ylempi AMK

Taina Kettunen

MIUL ON ASIAA!

Eteläkarjalaisten lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen laulunsanoittamisen avulla

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / ylempi AMK

KETTUNEN, TAINA

Miul on asiaa! Eteläkarjalaisten lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen laulunsanoittamisen avulla

Opinnäytetyö

39 sivua + 1 liitesivua

Työn ohjaaja

Yliopettaja Minna Veistilä

Toimeksiantaja

Etelä-Karjalan Lastenkulttuurikeskus Metku

Huhtikuu 2012

Avainsanat

taide, kulttuuri, osallisuus

Tämä opinnäytetyö käsittelee taidelähtöisten menetelmien käyttöä lasten ja nuorten osallisuuden välineenä. Opinnäytetyön teoriaosassa esitellään hankkeita ja tutkimuksia, joita viime vuosina aiheen piirissä on tehty ja niiden vaikutuksia lasten ja nuorten elämään. Työn tavoitteena oli sekä kartoittaa taiteen lisäämiä lasten osallistumismahdollisuuksia että tarjota siihen tilaisuus laulunsanoittamisen avulla.

Opinnäytetyöhön sisältyi laulunsanoitustehtävän organisointi eteläkarjalaisille lapsille ja nuorille. Etelä-Karjalan Lastenkulttuurikeskus Metku otti laulunsanoittamisen osaksi kulttuuritarjontaansa ja vastasi tiedottamisesta, mainostamisesta ja osin tekstien kokoamisesta. Sanoituksia toivottiin melko vapaasti lapsena tai nuorena olosta, iloista ja suruista Etelä-Karjalassa. Tekstien avulla haluttiin saada tietoa lapsen kuulluksi ja näkemäksi tulemisen kokemuksesta sekä antaa väline oman itsetuntemuksen lisäämiseksi. Tekstejä analysointiin sisällönanalyysiä ja teemoittelua apuna käyttäen.

Tekstit välittivät monenlaista tietoa lasten arkielämästä Etelä-Karjalassa: iloista, suruista, haaveista, arjen sujumisesta, koulusta ja perheestä. Yleisesti ottaen teksteistä kuului lasten tyytyväisyys omaan elinympäristöön, ystävien, koulun, ja harrastuksien suuri merkitys sekä unelmat ja haaveet. Eteläkarjalaiset lapset vaikuttavat vastuuntuntoisilta, toiveikkailta tulevaisuutensa suhteen eikä kapinointia tai osattomuutta näistä teksteistä juuri välittynyt.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

KETTUNEN, TAINA

I Have Something to Say! Supporting the Participation of South Karelian Children and Youth with the Help of Lyric Writing

Master's Thesis

39 pages + 1 page of appendices

Supervisor

Minna Veistilä, Principal Lecturer

Commissioned by

South Karelian Children's Cultural Centre Metku

April 2012

Keywords

art, culture, participation

This thesis discusses the use of art-based methods as tools for the participation of children and youth. The theory section presents contemporary projects and studies and their effects on the lives of children and youth. The aim of the thesis was to see how art could increase possibilities for children to participate, and to provide a chance for them to do so by writing lyrics.

The arrangement of lyric writing assignment for South Karelian children and youth was included in the thesis. South Karelian children's cultural centre Metku included lyric writing as a part of their cultural activities, and was responsible for advertising it. Metku also compiled some of the texts. The South Karelian children and youth were able to write freely about their joys and sorrows. The aim was to find out how children felt they were heard and seen as well as to provide them a tool to enhance their self-knowledge. The texts were analysed by using content analysis and thematic analysis.

The lyrics told many stories about children's lives in South Karelia, including their joys, sorrows, and dreams as well as information about their everyday life, school and family. The lyrics revealed that children were happy about their own environment. Friends, school, and hobbies were very important. Hopes and dreams were also visible. South Karelian children seem to be responsible and hopeful about their future. Rebellion and exclusion were hardly seen in the texts.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA	7
	2.1 Työn tarkoitus	7
	2.2 Työelämän yhteistyökumppani Metku	9
3	TEORIATAUSTAA	10
	3.1 Taide	10
	3.2 Kulttuuri	12
	3.3 Osallisuus	14
	3.4 Onko taide tärkeää?	15
4	AIHEESEEN LIITTYVIÄ TUTKIMUKSIA JA HANKKEITA	18
	4.1 Myrsky-hanke	18
	4.2 ”Elämäkertaketju – ilmaisutaidot lastensuojelussa syrjäytymisen ehkäisemiseksi”	19
	4.3 Taide kohtaa elämän	20
	4.4 TAIKA-hanke	22
	4.5 Lapset hyvinvointitiedon tuottajina	23
5	AINEISTO	24
	5.1 Aineiston kerääminen	24
	5.2 Aineiston analyysi	25
	5.2.1 Sisällönanalyysi	25
	5.2.2 Tutkimuskysymykset ja teemat	27
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	32
	6.1 Yhteenvetoa ja pohdintaa	32
	LÄHTEET	36
	LIITTEET	

Liite 1. Metkun esite hankkeesta

1 JOHDANTO

Ammattilaisen ja lapsen kohtaamista sosiaalityössä määrittää ajatus siitä, että lapsi tietää jotain, mitä kukaan muu ei voi tietää. Esimerkiksi lastensuojelun kentällä lasta voisi parhaiten auttaa, jos tavoittaa lapsen näkemyksen asioista. Osallistumisen aktiivinen tarjoaminen aikuisten taholta mahdollistaa sen, että lapsella on edellytyksiä olla mukana tuottamassa tietoa tilanteestaan, kokemuksistaan ja odotuksistaan.

Sosiaalityön kentällä yhteiskunnan muuttuvat rakenteet haastavat työntekijöitä etsimään jatkuvasti uusia työtapoja, ratkaisuja, ymmärtämistä ja osaamista myös taiteen keinoin. Taide- ja kulttuurikeskeiset työmenetelmät voivat olla avuksi etenkin lastensuojelussa, missä joudutaan jatkuvasti työskentelemään tiedon katvealueilla. Herkkyys kuulla ja nähdä, vaikeiden asioiden sanoittamiseen rohkaisu sekä lasten tiedon arvostaminen ovat tärkeitä askelia matkalla lasten osallisuuteen ja lasten oikeuksien toteutumiseen.

Taidelähtöisiä menetelmiä on käytetty Suomessa sosiaali- ja terveysalalla 1990-luvun puolivälistä lähtien. Toiminnan tavoitteina on ollut esimerkiksi syrjäytymisen ehkäiseminen tai osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistaminen. (Rönkä & Kuhalampi 2011, 10.) Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa väline lasten kuulemiselle ja kannustaa lapsia luovaan työskentelyyn sekä työn teoriaosassa esitellä keinoja ja hyötyjä, joita taiteellisella toiminnalla lasten parissa on saavutettu. Yhteistyössä Etelä-Karjalan Lastenkulttuurikeskus Metkun kanssa annettiin toimeksi eteläkarjalaisille lapsille ja nuorille laulunsanoitustehtävä, johon toivottiin tekstejä eteläkarjalaisena lapsena ja nuorena olosta.

YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa osallistumisen oikeus kytkeytyy tiiviisti lapsen hyvinvoinnin määrittelyyn. Hyvinvointiin vaikuttavat kokemukset siitä, että lapsi huomataan, häntä kuullaan ja hänen mielipiteillään on väliä. Aikuisten näkökulmasta osallistuminen usein pelkistyy päätöksenteoksi ja edustamiseksi. (Aula 2011.) Tämä ei ole YK:n sopimuksen idea, vaan tavoitteena on lapsen ja aikuisen vuoropuhelu. Laulujen sanoittaminen toimii siltana tuolle vuoropuhelulle ja antaa lapsen äänen näkyä ja kuulua.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

2.1 Työn tarkoitus

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuottaa mahdollisuus eteläkarjalaisten lasten ja nuorten kuulemiselle ja osallisuuden vahvistamiselle sekä kartoittaa lasten osallisuutta taidelähtöisten menetelmien avulla. Sanoitusten avulla halutaan saada kuvaa paikallistason lasten ja nuorten tuntemuksista. Keskeisiä käsitteitä ovat osallisuus, taide ja kulttuuri.

Taidelähtöisten työskentelyn tavoitteena voi olla taiteellinen ilmaisu sinällään, taidekasvatus, taideterapia, terapeuttisuus, itsetuntemus, voimaantumisen, narratiivisuus, toimintakyvyssä tukeminen, kulttuurinen kotouttaminen, terveys- ja hyvinvointi. Työskentelyä voi soveltaa monenlaisiin kohderyhmiin ja elämäntilanteisiin. Sosiaali- ja terveysalalla taidevaikutteisen työskentelyn avulla tehdään näkyväksi, tutkitaan ja etsitään muutosta ja uutta suuntaa omalle elämäntilanteelle ja ongelmille. (Nieminen 2010.) Sosiaali- ja terveys-alan sekä taiteen limittymistä voisi kutsua taiteistumiseksi. (Levanto, Naukkarinen & Vihma 2005, 27).

Taiteen keinoin voidaan tutkia ja päästä lähelle tärkeitä kysymyksiä sekä etsiä tunteen ja kokemuksen todellisuutta. Eheyttävät kokemukset esimerkiksi lastensuojelunuorelle ovat ehdottoman tärkeitä. Taidelähtöiset menetelmät auttavat rakentamaan moniulotteista kuvaa itsestä ja elämästä, jolloin haetaan vaihtoehtoisia toimintatapoja olla kosketuksissa itsensä ja ympäristönsä välillä. Ne tukevat yleensä normatiivisuudesta poikkeavaa tilaa, jossa ei ole oikeaa tai väärää vaan annetaan mahdollisuus elämyksille. Taiteellisen ilmaisun elämäniloa lisäävä merkitys ihmisten arjessa tulee esille myös elämäkerrallisissa taiteen- ja kulttuuritutkimuksissa (Saresma 2002; Linko 1998). Tuija Saresman (2002) mukaan varsinkin nuoruudessa taide voi olla tärkeä apukeino elämän suunnan ja merkityksen löytämisessä, ja taiteellinen toiminta voi helpottaa murrosiän myrskyjä. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten lasten ja nuorten kanssa positiivisten visioiden ja unelmien luominen on tärkeää. Omaelämäkerrallisessa kirjoittamisessa katse kääntyy elettyyn elämään sekä tulevaisuuteen, johon taiteen keinoin voidaan luoda uusia näkymiä. (Bardy 2002, 12; Vesanen-Laukkanen & Martin 2002, 17; Bardy & Känkänen 2005, 73-74.)

Ihminen haluaa elämässään kokea ja tehdä elämänsä mielekkääksi ja merkitykselliseksi. Se on edellytys henkiselle, fyysiselle sekä sosiaaliselle hyvinvoinnille. Taide- ja kulttuuritoiminta ovat keskeisiä elementtejä hyvän elämän ja arjen kokemiselle, jossa muodostuu aineettoman hyvinvoinnin merkitys. Nuorten elämässä hienot tekniset välineet, kännykät ja tietokoneet sekä rahan käyttö korostuvat, mutta materiaalista vapaat elämykset, luovat voimavarat, osallisuus ja vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa mahdollistavat voimaantumisen, itsensä kehittämisen ja toimintakyvyn ylläpidon.

Kulttuuri- ja taidelähtöisiä menetelmiä on kehitetty ja sovellettu lyhytkestoisten hankkeiden sekä tutkimusten puitteissa. Näiden ongelmana on ollut, ettei hankkeiden tuloksia ole voitu jalkauttaa laajemmin rahoituksen puuttumisen ja hankkeen loppumisen vuoksi. Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallinin toimeksiannosta valmistettiin vuoden 2009 aikana toimintaohjelma vuosille 2010–2014 (Liikanen 2010), jonka päämääränä on edistää hyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin. Ohjelmatyön taustalla on hallituksen Terveyden edistämisen politiikkaohjelma (2007). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmalle valittiin kolme painopistealuetta: 1) Kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristön edistäjänä, 2) Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveystuotantoa, sekä 3) Työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin. Oma työni liittyy läheisesti ensimmäiseen painopistealueeseen.

Monissa taidetta, kulttuuria tai taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntävissä hankkeissa taidetoiminnan lähtökohtainen tavoite on syrjäytymisen ehkäisy sekä yksilön henkinen ja sosiaalinen hyvinvointi. Oma kiinnostukseni suuntautuu kulttuurialan ja sosiaalialan yhdistämisen tarpeeseen sekä lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseen paikallistasolla kulttuurin keinoin. Tarvetta ja tilaisuuksia kulttuurin ja sosiaali- ja terveystuotantojen yhdistämiselle on myös kotikaupungissani. Otin yhteyttä Etelä-Karjalan Lastenkulttuurikeskus Metkun toiminnanjohtajaan, ja keskustelimme aiheen tarpeellisuudesta. Pidimme loppuvuodesta 2010 palaveria, jossa kävimme läpi ajankohtaisia ja tärkeitä aiheita. Kävi ilmi, että yhteistyötä sosiaali- ja terveystuotantojen tuottajien kanssa on melko vähän ja tämän soisi lisääntyvän. Lopulta työni aiheeksi valikoitui lasten ja nuorten osallisuutta vahvistavan teeman alle sanoituskilpailun organisointi, jossa Metku etsii osuvia sanoituksia elämästä Etelä-Karjalassa lasten ja nuorten kynistä. Parhaista sanoituksista on tarkoitus säveltää ihan oikea laulu. Sanoitusten viestiä välitetään eteenpäin Lappeenrannan Lasten ja Nuorten hyvinvointityöryhmän jäsenil-

le. Ennen sanoitusmahdollisuuden tarjoamista vahva ennakkokäsitykseni oli, että Etelä-Karjalassa on lapsia ja nuoria, jotka haluavat saada sanoituksiaan julki ja toivovat siihen tilaisuutta.

Taidelähtöiset menetelmät tukevat voimaantumisessa ja auttavat arjen rakentamisessa. Tällaisia menetelmiä voivat olla muun muassa kuvallinen ilmaisu, musiikki, tanssi, luova kirjoittaminen, draama tai sanataide. Sosiaali- ja terveystieteillä voidaan hyödyntää taiteita monilla sektoreilla, esimerkiksi vanhusten hoitotyössä, lastensuojelussa ja työyhteisöissä työntekijöiden hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Nietosvuori 2011.) Valitsin luovan kirjoittamisen välineeksi tähän lapsille suunnattuun projektiin, sillä lasten maailmassa tarinat ja leikkillisuus ovat vahvasti läsnä. Omasta elämästä kirjoittaminen on vahva väline kirjoittajan itsetuntemuksen lisäämiseksi, itseymmärryksen kasvussa ja sitä kautta voimaantumisen kokemuksen tavoittamisessa. Minua myös kiinnosti, miten lasten kirjoituksissa kotiseutu nähdään, mitä he nostavat esiin ja miten paikallisuus teksteissä näyttäytyy.

2.2 Työelämän yhteistyökumppani Metku

Etelä-Karjalan Lastenkulttuurikeskus Metku on Etelä-Karjalan kuntien yhteinen lastenkulttuurin palvelukeskus. Metkuun kuuluvat Imatra, Lappeenranta, Lemi, Luumäki, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale ja Taipalsaari. Etelä-Karjalassa on noin 134 100 asukasta, joista yli 99 % asuu Metkun toiminta-alueella ja yli puolet siitä Lappeenrannassa. Mukana olevat kunnat sitoutuvat valtionrahoituksen osuutensa perusteella opetusministeriön antamien lastenkulttuurityön kehittämishankkeisiin toimintakaudella. Metkun kehittämistehtävät ovat:

1. Lastenkulttuurin kehittäminen paikallisesti ja alueellisesti
2. Festivaalien ja tapahtumien kehittäminen
3. Monikulttuurisen lastenkulttuuritarjonnan edistäminen
4. Taidekasvatuksen kehittäminen
5. Kulttuuriperintökasvatus

Lastenkulttuurikeskus Metkun tavoitteena on monipuolistaa ja kehittää lasten ja nuorten kulttuuripalveluja Etelä- Karjalan alueella. Toiminnan arvoja ovat yhteisöllisyys, lasten ja nuorten tasavertainen osallisuus ja erilaisuuden hyväksyminen voimavarana. Verkostomaisella toimintatavalla ja uusilla yhteistyömuotoilla luomalla tuetaan lastenkulttuurin tuottajia ja edistetään eri taiteenalojen taide- ja kulttuuripalvelujen tasavertaista saavutettavuutta. Metku pyrkii poistamaan osallistumisen esteitä viemällä kulttuurin lähelle lapsia ja nuoria kouluihin, päivähoitoon, lastensuojeluun ja kerhoihin.

Kontakti taiteeseen antaa positiivisen tunnekokemuksen ja kehittää itsetuntemusta, vuorovaikutusta ja erilaisuuden hyväksymistä. Metku lisää toiminnallaan kulttuuriaktiivisuutta ja -myönteisyyttä sekä tuottaa välitöntä iloa ja hyötyä lapsille, nuorille ja lastenkulttuurin tuottajille. (Metkun toimintakertomus 2010.)

3 TEORIATAUSTAA

3.1 Taide

Norjalaisen estetiikan tutkijan Ingebjorg Seipin mukaan ”taide ei ole kokoelma todellisuutta koskevia väittämiä, vaan se näyttää meille elämysmuotoja, joiden kautta ymmärrämme maailmaa.” 1700-luvun taiteen määritelmässä taiteen perimmäiseksi tehtäväksi muodostui mielihyvän tuottaminen. (Haapala & Pulliainen 1998). Historian saatossa taiteen käsitteeseen on kiinnittynyt vaihtelevia tulkintoja taiteen arvosta ja tarkoituksesta. Pöllänen (2007) kirjoittaa, että taiteen merkitys on neuvoteltava aina uudelleen eri käyttöyhteyksissä. Käsitteen kerroksellisuus ja monimerkityksellisyys siis hämmentävät arkistakin keskustelua siitä, mikä on taiteen tehtävä ja tarkoitus. Taiteen kokemisessa vahvasti puhuttaa sen henkilökohtaisuus. Taiteen kokemisen henkilökohtaisuutta voi verrata siihen, miten ymmärrämme pyhän kokemuksella. Johanna Korhonen on ansiokkaasti kuvannut asiaa näin. ”Pyhä on universaali kokemus, uskontoa laajempi ilmiökenttä. Joku kokee pyhän syvässä hengityksessä, toinen kävelyretken hiljaisuudessa, kolmas näkee sen lapsen silmissä. Tavallisin – uskaltaisinko sanoa jopa arkisin - tapa pyhän kohtaamiseen on monelle taide: pyhyys koskettaa musiikissa, liikkauttaa kuvassa, puhuttelee sanoissa tai pakahduttaa esityksessä.” (Korhonen 2009.)

Taiteen ja sen tehtävän määrittely johtaa helposti päättymättömään kehään ja taiteelle annetaan mitä moninaisimpia tehtäviä. Taiteen uskotaan edistävän terveyttä, lisäävän viihtyvyyttä ja hyvinvointia ja sen on todettu merkitsevän elämyksiä, kokemuksia ja

virikkeitä. Valtionhallinto edistää osaltaan yhteyksiä, joilla monipuolistetaan taiteen soveltavaa käyttöä yhteiskunnallisena voimavarana. Taiteen soveltavan käytön tulisi ulottua yhteiskunnassa kaikkiin niihin toimintoihin, joissa se on mielekästä ja yksilöiden ja yhteisöjen elämää hyödyttävää. (Strandman 2007, 160.)

Taiteen kautta on mahdollista tavoittaa jotain sellaista lasten kokemusmaailmasta, minkä kenties aikuiset ovat jo unohtaneet tai mikä on vierasta omille lapsuudenkokemuksille. Akateemisessa maailmassa on varsin myöhään herätty tutkimaan lasten omaa kokemusmaailmaa ja kulttuuria, mutta kirjailijat ja taiteilijat ovat viime vuosina pyrkineet katsomaan maailmaa myös lasten näkökulmasta. Taide voi herättää tunnistamaan omia lapsuuskokemuksia ja antaa valtavirrasta poikkeavia tulkintoja lapsuudesta. (Pääjoki 2007, 288.)

Luovalla toiminnalla, kuten kirjoittamisella, tähdätään yleensä voimakkaiden tunteiden purkamiseen, jossa toiminta, taide ja niiden välinen suhde muodostavat välineen ahdistuksen käsittelyyn. Nämä työvälineet voivat myös olla avuksi tiedon ja ymmärryksen syventämisessä ja tarjota vaihtoehdoisen toimintatavan olla kosketuksissa itsensä ja ympäristön kanssa. Taiteella on kyky saada mieli liikkeeseen ja sen yksi arvo on siinä, että unelmat on mahdollista tehdä näkyviksi. Kasvatus- ja hoitotyössä taidelähtöisillä työmenetelmillä on terapeutista merkitystä silloin, kun ne tuovat mielen iloa ja virkistystä. (Erkkilä, Holmberg, Niemelä & Ylönen 2003, 24–25; Känkänen 2006; 129, 134–135.)

Kirjallisuusterapia kuuluu ekspressiivisiin eli luovuusterapioihin, joita ovat muun muassa kuvataide-, musiikki-, tanssi- ja draamaterapia. Työssään kirjallisuusterapiaa voivat käyttää muun muassa psykologit, lääkärit, sairaalan henkilökunta, opettajat, nuorisotyöntekijät sekä päiväkotien, lastensuojelun kirjastojen ja seurakuntien työntekijät. Toimintaa voidaan kutsua kirjallisuus- tai satuterapiaksi vaikka ohjaajalla ei olisi psykoterapeutin koulutusta. Kuitenkin on suotavaa, että kirjallisuusterapian ohjaajalla olisi riittävä perehtyneisyys lasten ja nuorten kehitysvaiheisiin, luovaan kirjoittamiseen ja kirjallisuuteen. Ohjaajille suositellaan kirjallisuusterapiaohjaajan koulutusta. (Mäki & Arvola 2009, 15.)

Lasten ja nuorten kirjallisuusterapiassa käytetään satuja, tarinoita ja lasten omia suullisia tai kirjallisia tuotoksia sekä ennaltaehkäisevänä kasvun ja kehityksen apuna että kuntouttavana ja parantavana välineenä. Lasten ja nuorten, kuten monien aikuistenkin,

on vaikea pukea sanoiksi tunteitaan ja löytää tietään omaan sisimpään. Itseilmaisun harjoittelu parantaa lasten tai nuoren itsetuntoa ja edistää näin tervettä kehitystä. (Mäki & Arvola 2009, 5, 13.)

3.2 Kulttuuri

Kulttuuri on sosiologian kaikkein vaikeimmin määriteltäviä käsitteitä. Tämä johtuu sen monimerkityksellisyydestä arkipäivän kielenkäytössä ja sen monista erilaisista tehtävistä sosiologisissa diskurssissa. Sosiologien keskuudessa vakiintuneimmat kulttuurin käsitteen käyttötavat liittyvät normiteoriaan. Kulttuuri tarkoittaa tällöin jonkin yhteisön normijärjestelmää kokonaisuudessaan tai sitten jotakin elämänaluetta koskevia normeja. Kullakin yhteiskunnalla on sille ominainen arvojärjestelmä, josta sen normit on johdettu. Normiteoriassa kulttuurin käsitteellä korostetaan sitä, että yksilön käyttäytyminen on riippuvainen yhteisöstä. Kulttuurin tarjoamista myönteisen itsemäärittelyn aineksista koostuu kulttuurisia identiteettejä eli minäkuvia. Jokaisella yksilöllä on oma identiteettinsä, mutta on muistettava, että sen muodostaminen ei olisi mahdollista ilman yhteisön tuottamaa erottelujen järjestelmää. (Sulkunen 1994, 183–185, 197.)

Sanalla ”kulttuuri” voidaan laajimmin määritellä koskemaan kaikkia niitä tekijöitä, jotka muodostavat elämisen kokemuksen. Nykyisin vakiintunut tapa on ymmärtää kulttuuri joko laajana käsitteenä antropologisesti tai suppeammin, funktionaalisesti, taiteina tai taidealojen toimintana. (Liski 2011.)

Käsitteen varhaista käyttöä leimasi ”oman paikan ottaminen maailmassa”, ja toiminta siinä, konkreettinen elämysmaailmallisuus. Ihmiset ovat tehneet ja tekevät kaiken aikaa yhtä ja toista ilman että mieltävät tekevänsä kulttuuria. (Pirnes 2007, 280.) Parhaiten käsitettä kuitenkin kuvastaa Tarja Pääjoen kokoama 5-luokkalaisten lasten muodostama runo siitä, mitä kulttuuri heidän mielestään on:

Mitä on kulttuuri

Musiikkia

Taidetta

Runollisuutta

teatteria

tanssia

Kauneutta

Kulttuuri on tavallaan harrastusta

ja mitä tehdään päivittäin

Se on maantapa

Erilaisia ihmisiä ja eläimiä

Oma kieli ja uskonto

Yhteistoimintaa

Sitä, että jossain paikassa johonkin aikaan

jotkut puhuu ”tärkeistä asioista”

Jotain sekopäistä hommaa

Sivistystä

Hyvää käytöstä

Ihmisten tekemää työtä

En osaa selittää, mutta se on ehdottoman tärkeää!

Siitä tulee mieleen ihmiset ja heidän elämänsä.

(Pääjoki 2007, 287.)

Nuorten näkökulmasta kulttuuriin sisältyvät myös erilaiset nuorisokulttuurin muodostavat ja taiteen päivittyvät tulkinnat. Itsen toteuttaminen, oman ääneen kuuluviin saaminen sekä sukupolvien väliset ja sisäiset yhteisölliset suhteet muodostavat yhteisölliselle osallisuudelle ja hyvinvoinnille perustan. Taiteellinen toiminta voi edesauttaa näitä ja sitä kautta hyvinvointia. (Siivonen, Kotilainen & Suoninen 2010.)

3.3 Osallisuus

Laajasti ymmärrettynä osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuuden rakentuminen on vastavuoroista toimintaa joka lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta edellyttää aikuisilta keskeistä roolia lapsen osallisuuden mahdollistamiseen. Lapsilähtöisyys, lasten osallisuuden vahvistaminen on noussut yhdeksi Lastensuojelun kehittämisohjelman keskeisistä tavoitteista. (Oranen 2008, 5.)

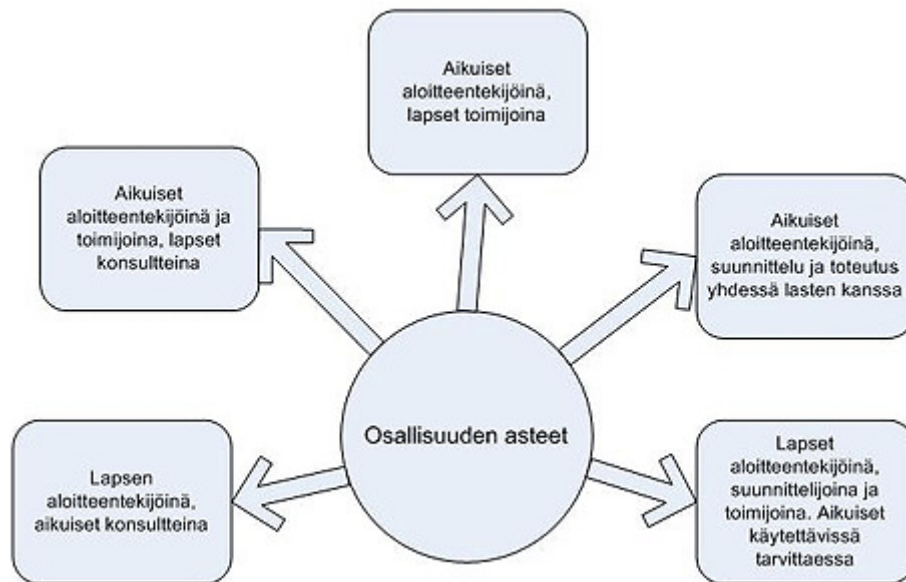
Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista asioista ja mahdollisuuksista vaikuttaa niihin ilmaisemalla mielipiteensä niistä. Osallistuminen puolestaan on toimintaa, jossa osallisuus usein konkretisoituu. Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin (2002) mukaan ovat:

- mahdollisuus valita
- mahdollisuus saada tietoa
- mahdollisuus vaikuttaa prosessiin
- mahdollisuus ilmaista itseään
- mahdollisuus saada apua itsensä ilmaisemiseen
- mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Thomasin malli auttaa jäsentämään osallisuuden käsitettä käytännössä. Lapset ja nuoret ovat yksilöllisiä: joku voi tarvita paljon tukea ja rohkaisua voidakseen luottaa siihen, että hänen ajatuksillaan on jotain arvoa. (Thomas 2002, 176.)

Osallistuminen on osa lapsikäsitystämme. Lasta ei pidä nähdä vain suojelun kohteena, vaan aktiivisena yksilönä, jolla on omat kokemuksensa ja mielipiteensä. Mitä paremmin aikuiset ovat perillä lapsen ja nuoren näkökulmista ja kokemuksista, sitä paremmin he osaavat antaa heille tukea ja kehittää laadukkaampia palveluita. (Aula 2011.)

Osallisuus voi käytännön työssä toteutua monella tavalla ja rakentua eri osista, joiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella. On mietittävä, mikä parhaiten palvelee lasten ja organisaation yhteistä toimintaa. Työntekijöiltä lasten osallisuuden toteutuminen vaatii valmiuksia kuunnella lasta, ottaa heitä huomioon ja organisaation on tarjottava siihen mahdollisuus. Esimerkiksi lasten kanssa työskentelyyn on löydettävä konkreettisesti sopivia tiloja, aikaa ja vastavuoroisuutta.

Kuvio 1. Osallisuuden asteita. (Oranen, M. 2011.)

3.4 Onko taide tärkeää?

Mitä varten on elämä? Mitä varten on taide? Elämä on kokemusten keräämistä varten. Taide on elämän heräämistä varten. (Kirjailija Kirsi Kunnasta mukailten)

Taiteellinen toiminta esimerkiksi kouluissa ja lastensuojelulaitoksissa on osoittautunut monien hyvien kokemusten perusteella uusia merkityksiä ja käytänteitä luovaksi, antoisaksi tavaksi ilmaista tunteita. Avaava ja hajottava toiminta voi kuitenkin olla myös hankalasti perusteltua jos se tuodaan instituutioihin, joissa sillä ei ole ennalta määriteltyä asemaa, kuten lastensuojelussa. Jos sosiaalityön kehittämisen lähtökohtana pidetään muuttuvien toimintaympäristöjen huomioimista ja reflektiivistä ammatillisuutta, myös lastensuojelun toimintakäytäntöjen on oltava herkkiä muutostarpeille. Käytännössä tämä tarkoittaa joustavaa ammatillisuutta joka edellyttää uusien toimintatapojen omaksumista ja jopa vanhoista luopumisista. Työntekijällä on myös oltava valmiuksia kohdata oma historiansa, jotta hän voisi auttaa lasta kohti lapsen omia kokemuksia, johon taidelähtöisillä menetelmillä usein pyritään. (Känkänen 2006, 139.)

Taidekasvatuksen ongelma on, että se on asettunut tasapainoilemaan taiteen ja muun kulttuurin välille paljolti siksi, että siltä odotetaan yhteiskunnalle hyödyllisiä ja selkeästi perusteltavia tavoitteita ja välittömästi näkyviä tuloksia. Kun annamme toiminnal-

lisen muodon omille merkityksellisinä pitämillemme kokemuksille, taiteesta voi muodostua toimintatapa, joka ei välttämättä tuota esteettisesti tai taiteellisesti korkeatasoista taide-elämystä, vaan kokemustilan, joka on jaettavissa muiden kanssa. (Sederholm 2007, 143–147.)

Rousseau kirjoitti jo 1700-luvun lapsuudenkuvauksessaan: emme tunne lapsuutta. Lapsuutta koskeva tieto on ollut ja on aikuiskeskeistä. Todellinen lapsi ja lapsuuden todellisuus pakenevat ja jäävät arvoitukseksi, joka ruokkii kulttuurista mytologiaa. Lapsuuden kuvaus aikuiselle on vaikeaa, koska se, mitä ihminen lapsena imee maailmasta itseensä, jää muille salaisuudeksi. Modernien lapsitieteiden synnyttyä 1800-luvun lopulla tieteilijöiden keskeinen kysymys olikin: miten kuvata lapsen kokemus uskottavalla kielellä. Kun lapsi oppii kielen ja rationaalisen ajattelun, aiemmat kokemisen tavat ”tuhoutuvat”. Aikuisen ajattelun kognitiivinen rakenne on yksinkertaisesti yhteensopimaton varhaisempien kokemistapojen kanssa ja portti menneisyyteen sulkeutuu lopullisella tavalla.

Lapsuuden ja yhteiskunnan välisistä suhteista voidaan nimetä ainakin neljä eri ulottuvuutta: lapsuus on lapsen iässä olevien ihmisten elämä ja lapsiväestölle varattu tila yhteiskunnan rakenteissa sekä aikuismielen rakenne ja aikuispolvien lapsuuksista kerrostunut kulttuurinen rakenne. Lapsuuden eri ulottuvuuksiin yltäminen kutsuu tieteen ja taiteen dialogiin. (Bardy 1997.) Todennäköisesti taiteen keinoin, fiktion ja faktan luovalla sekoittamisella tavoitetaan lapsena olemisesta sellaisia säikeitä, jotka eivät hevin antaudu tieteen keinoin kuvattaviksi.

Taidelähtöinen toiminta työyhteisöissä ja sosiaalialalla tapahtuu rajapintojen välissä, hallinnon alojen, taidealojen, tieteen ja taiteen väleissä ja toisilleen perinteisesti etäisten ammattikuntien yhteistyössä. Niinpä niiden käyttöönotto ei ole ongelmatonta ja se mikä jää hallinnollisten raja-aitojen väliin, jää helposti ei-kenenkään maalle. Vakiintuneetkin käytännöt ovat vaarassa jäädä rahoitusta vaille ja paljon luovaa, jo koetultua osaamista haihtuu pois. Perimmiltään on kyse siitä, että taide ei ratkaise mittavia yhteiskunnallisia ongelmia tehokkaasti ja näkyvästi. Se luo kuitenkin vastavoimaa elämän kaventamiselle vaalimalla monipuolista ihmiskäsitystä, jossa yhdistyvät eri aistien käyttö sekä ymmärrys olennaisten ilmiöiden rikkaudesta. Taiteen tehtävä, paikka ja merkitys ovat joka ajassa uusia. Olisi käsitettävä, että tiede ja taide edustavat kahta erilaista ja rinnakkaista maailma- ja todellisuussuhdetta. (Bardy 2007.)

Kun puhutaan taidelähtöisten menetelmien käyttöönotosta eri työyhteisöissä ja asiakasryhmissä, voidaan havaita ainakin kolme eri haasteen tasoa. Keskusteluihin taiteen merkityksestä ja arvosta, taiteen soveltamisesta ja toiminnan tavoitteista ei näissä taasoissa mennä. Ensimmäisellä, rakenteiden tasolla, haasteet näkyvät esimerkiksi kulttuuripoliittisten ohjelmien painotuksessa, rahoitusmuodoissa, koulutuksen resursseissa ja yleisesti toiminnan ehdoissa. Taide nähdään helposti erillisenä sektorina, luovien ihmisten alana, jota harrastavat vain siihen vihkiytyneet. Koulutuksessa taideaineita pidetään jo peruskoulutuksen tasolla vähemmän tärkeinä kuin teoreettisia aineita eikä sosiaali- ja terveystalojen koulutukseen välttämättä sisälly lainkaan taide- ja kulttuurialojen opetusta. Rahoituksen näkökulmasta ongelmat liittyvät usein siihen, että taidelähtöisten menetelmien toteuttaminen ei saisi maksaa mitään. Taidetta ja kulttuuria ei edelleenkään yleisesti nähdä työnä, josta tulisi maksaa palkkaa. (Rantala 2011.)

Toisella tasolla vaikuttavat asenteet niin henkilökohtaisella kuin yleisellä yhteiskunnallisella tasolla sekä vakiintuneet työyhteisön toimintatavat. Johdon sitoutuneisuus ja tuki olisi esiarvoisen tärkeää. Työntekijöiden omat taidekokemukset avaavat avarakattaisuuden myös taidemenetelmien suuntaan. (Rantala 2011.)

Kolmannen tason muodostavat taidelähtöisen toiminnan ominaisuudet. Siirtyvätkö hyvät vaikutukset osaksi arkea, ettei palattaisi vanhaan? Prosessit saattavat olla hitaita eikä muutos tapahdu hetkessä. Ideaalitulanteessa toiminta olisi säännöllistä, saman ryhmän kanssa tapahtuvaa ja kiireetöntä. Taiteen ja kulttuurin positiivisten vaikutusten tunnistaminen ja todentaminen on osoittautunut haasteelliseksi. (Rantala 2011.)

Taulukko 1. Taidelähtöisten menetelmien käyttöön liittyvien haasteiden kolme tasoa (Rantala 2011, 17.)

RAKENTEIDEN TASO	ASENTEIDEN JA KÄY- TÄNTEIDEN TASO	TOIMINNAN TASO
Yhteiskunnalliset rakenteet	Vakiintuneet toimitavat	Lyhyt ajallinen kesto
Politiikka esim. strategiat, kulttuuripoliittiset ohjel- mat, päätöksen teon taso,	Arvostukset Näkökulmat	Tilanteet, toiminta ”Nykyhetki”

rahoitus	Mentaliteetit	Nopea muutos mahdollista
Toiminnan ehdot	Asenteet	Ratkaisut, joilla voidaan vaikuttaa toimintaan, ovat välittömiä
Pitkä ajallinen kesto	Muutokset hitaampia	Yksilötoimijat tilanteissa, ryhmät, pienyhteisöt
hidas muutos, vaikeasti muutettava edustuksellisuus (ei yksilötaso, vaan esim. ”nimettömät päättäjät”)	Yhteisötoimijat, verkostot	
Toimijoina ”kollektiivit”, esim. valtio, kansakunta		

4 AIHEESEEN LIITTYVIÄ TUTKIMUKSIA JA HANKKEITA

4.1 Myrsky-hanke

Suomen Kulttuurirahaston Myrsky-hankkeella haluttiin vahvistaa nuorten hyvinvointia sekä sosiaalista ja henkistä kasvua tuomalla taide ja kulttuuri nuorten elämään. Vuosina 2008–2011 järjestettiin lukuisia taidetapahtumia eri puolilla Suomea hankkeen nimissä. Esioletuksena oli, että taiteella voidaan tuottaa nuorille hyvinvointia ja tarttua ennakoivasti esimerkiksi syrjäytymisuhkiin. Hankkeen taustalla oli myös ennako-oletus siitä, että Suomessa on laaja joukko jollakin tavalla syrjässä olevia tai syrjäytyviä nuoria. Hankkeen käynnistäjillä oli usko siihen, että taiteen avulla voidaan tavoittaa oleellisia puoli ihmisenä olemisesta ja että taiteen avulla ihmisen on mahdollista eheytyä. (Hämäläinen 2008, 6-7.)

Hankkeeseen liittyvä *Nuoret taiteen tekijöinä* -tutkimus seurasi Myrskyn taidehankkeita sen rinnalla. Tutkimuksen tavoitteina on ymmärtää nuoren hyvinvoinnin rakentumista, arvioida Myrsky-hankkeen taide-elämyksien vaikutusta nuorten elämässä ja hanketta kokonaisuudessaan sekä kehittää nuorisohankkeiden tuottamia ideoita ja käytänteitä kulttuuri- ja nuorisopoliittisen suunnittelun tueksi. Suomalaisessa keskustelus-

sa nuorten hyvinvointia on lähestytty koulutus- tai työmarkkinapainotteisesti tai terveyden näkökulmasta mutta tässä tutkimuksessa näkökulma oli toinen. Siinä keskitytään taiteen tekemisen merkityksiin ja käytäntöihin, jolloin tarjoutuu mahdollisuus koetella hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen osallisuuden käsitteitä ja lähtökohtia. Keskeinen kysymys on, millainen resurssi taiteellinen toiminta voi olla nuorelle monin tavoin haastavassa elämänvaiheessa, aikuisuuden kynnyksellä. (Kotilainen, Siivonen & Suoninen, 2010, 6.)

Nuorisohanke Myrsky jatkuu yhä ja se on siirtynyt osaksi Suomen lasten ja nuorten säätiön toimintaa. Hankkeesta haettiin tammikuussa 2012 yli 1,2 miljoona euroa projektitukea eri puolelle maata. Yksi tukea saaneista hankkeista oli Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden taidetyöpajahanke. Tämän projektin kohderyhmänä ovat koulupudokkaat ja nuoret mielenterveyskuntoutujat Lappeenrannassa. Taidetyöpaja täydentää syrjäytyneiden nuorten palveluja, joita on Suomessa vähän. Se edistää nuorten mahdollisuuksia osallistua koulutukseen, työharjoitteluun tai kuntouttavaan työtoimintaan. Pajalla työskentelee ammattitaiteilija sekä nuoriso- tai sosiaalityöntekijä. Hankkeesta vastaavat Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote), Lappeenrannan kaupungin nuorisotoimi sekä lastenkulttuurikeskus Metku. Taidemenetelminä ovat mm. draama, tanssi, elokuva, kirjoittaminen ja käden taidot. Pilottihanke jatkuu vuoden 2012 loppuun. Hankkeen yhtenä esikuvana on Jyväskylän kaupungin nuorten taide-työpaja, joka tavoittaa vuodessa noin 350 nuorta. (Taidetyöpajasta vaihtoehto syrjäytyneille nuorille. Etelä-Karjalan Sosiaali- ja terveystieteiden verkkojulkaisu 9.2.2012.)

4.2 ”Elämäkertaketju – ilmaisutaidot lastensuojelussa syrjäytymisen ehkäisemiseksi”

Stakesin toteuttama Elämäkertaketju- hankkeessa etsittiin kosketusta tunteisiin, sillä jos ihminen jää etäälle omista kokemuksistaan ja tunteistaan, syrjäytymisriski kasvaa. Hanke toteutettiin vuosina 1999–2003 Suomen Akatemian Syreeni – ohjelman puitteissa lastensuojelulaitoksessa tai perhehoidossa asuvien lasten parissa. Ilmaisutaitoihin ja tarinallisuuteen pohjautuvan hankkeen yhtenä keskeisenä tuloksena voitiin havaita syntyneen vapaata tilaa elämästä kertomiseen ja yhteistä kokemuksellista oppimista, joka mahdollisti usealle taholle ulottuvan mahdollisuuden muutokseen. Hankkeen aikana lapset kertoivat omaa elämäntarinaansa erilaisten ilmaisutaitojen avulla. Työntekijät hakivat tuntumaa elämäkerralliseen työskentelyyn lähes vuoden kestäneellä koulutusjaksolla. Työskentely tapahtui erilaisilla taidetyöpajoilla ammattitaitei-

lijoiden opastuksella ja työnohjauksen vahvistamana. Lapsille selvitettiin heti aluksi, millä tavalla omaelämäkerrallinen työskentely voi olla heille avuksi. Luottamuksellisen ilmapiirin luominen ja yhteisten pelisääntöjen sopiminen olivat tärkeitä. Lapsille kerrottiin myös, että omaan elämään paneutuminen saattaa nostaa esiin kipeitä ja tuskaillisiakin muistoja, mutta häntä ei jätetä ikävien tunteiden kanssa yksin, vaan yhdessä mennään eteenpäin ja tarvittaessa hankitaan lisäapua. Päivähoitoon kehitetystä sadutusmenetelmästä sovelletusti elämäkertaketjussa lasta autetaan tarinaan kysymällä esimerkiksi, miten lapsi kuvaisi itseään ja hänelle tärkeitä ihmisiä, lastenkotiin tuloaan, ihmisiä, joihin hän luottaa, ikävöi tai pelkää. Kirjoittamisen ohella saattoi syntyä piirroksia, laulunsanoja, runoja tai sarjakuvia, jotka auttoivat eteenpäin, kun asioiden tai tunteiden ilmaiseminen tuntui hankalalta. (Känkänen 2006, 145.)

4.3 Taide kohtaa elämän

Taiteen ja kulttuurin vaikutuksia yksilön hyvinvointiin ja terveyteen on tutkittu jonkin verran. Yksilön kokemien hyvinvointi- ja terveysvaikutusten paikantaminen ja kulttuurin vaikutuksien mittaaminen on haasteellista mutta joiltain osin kuitenkin mahdollisia. Vaikutukset eivät ole yksiselitteisiä, vaan subjektiivisia kokemuksia ja voivat olla ristiriitaisia eri ihmisille.

Hanna-Liisa Liikanen on tutkinut, miten taide- ja kulttuuritoiminta kohtaavat elämän hoitoyksiköiden arjessa. Tutkimuksen kehysteorianana on Richard Shustermanin pragmatistisen estetiikan filosofia, jossa painotetaan taiteen kokemuksellisuutta sekä aktiivista ja käytännönläheistä roolia ihmisen elämässä.

Tutkimuksessa käytetty kirjallisuus- ja tutkimusaineisto kuvaa ja analysoi taiteen ja kulttuuritoiminnan soveltavia mahdollisuuksia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Taide- ja kulttuuritoiminnalle löytyi neljä ihmisen hyvinvointiin vaikuttavaa elementtiä. Ensiksi taide antaa elämyksiä ja merkityksellisiä taidenautintoja. Toiseksi taiteella ja kulttuuritoiminnalla on yhteys parempaan koettuun terveyteen ja hyvän elämän kokemuksiin. Kolmanneksi taideharrastukset synnyttävät yhteisöllisyyttä ja verkostoja, jotka auttavat hallitsemaan elämää paremmin. Neljänneksi taide lisää viihtyvyyttä ja kauneutta elin- ja työympäristöissä. Taide, kulttuuritoiminta ja juhlat koettiin signaaliksi välittämisestä ja ihmisen arvostamisesta, joka synnytti luottamusta itseän ja yhteisöön. (Liikanen 2003).

Taiteen ja kulttuuritoiminnan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kentät sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kentät kohtaavat, mikäli toimintamahdollisuudet ja asenteet toisen ammattia kohtaan muuttuvat tasa-arvoisemmiksi. Edellytyksenä on myös, että taide- ja kulttuuritoiminta nähdään osaksi jokaisen ihmisen elämää, tarpeita ja oikeuksia. Hoitolaitoksissa tämä edellyttää ammatillista lisäkoulutusta, resurssien uudelleen arviointia ja nykyistä joustavampia työjärjestelyjä. Osa henkilökuntaa viesti luottamuksen katoamista omaa työtään kohtaan ja luovuttamisen halua. Mukana oli pettymystä kaiken jatkumisesta ennallaan, kiireenä ja rutiinina. Tällöin uusi taide- tai taiteen kaltainen toiminta koettiin enemmän uhaksi kuin mahdollisuudeksi. (Liikanen 2003.)

Taide- ja kulttuuritoiminnan integroiminen suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin ei ole toteutunut. Esimerkkejä erillisistä projekteista ja kehittämishankkeista löytyy, mutta ne ovat ajallisesti ja paikallisesti rajattuja. Suomen kulttuuripolitiikka on etsimässä uusia soveltavan taiteen kenttiä, johon sosiaali- ja terveystalouden tulisi vastata (Liikanen 2003.)

Kirjallisuuden ja tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että taide- ja kulttuuritoiminnalla on ainakin neljä välineellistä vaikutusta ihmisten hyvinvoinnille. Näitä asioita on tutkittu niin kotimaassa kuin ulkomaillakin, esim. Bardy 2007 (toim.) ja Galloway (2006.) Tärkein vaikutus on taide elämyksenä, merkityksinä ja subjektiivisena kokemuksena. Toisena on taiteen ja kulttuuritoiminnan yhteys terveyteen, parempaan työkykyyn ja hyvän elämän kokemukseen. Kolmantena on kulttuuritoiminnan ja harrastamisen myötä syntynyt yhteisöllisyys ja verkostot, jotka auttavat hallitsemaan elämää paremmin. Neljäntenä on taiteen visuaalisuus ja sen vaikutukset viihtyisämpään elin- ja työympäristöön, jotka voivat virkistää ja auttaa kuntoutumisessa. Taide- ja kulttuurisektori voi toimia hyvinvointipoliittisena tekijänä estäen syrjäytymistä, tulkiten erilaisuutta sekä kehittäen innovatiivista otetta elämään. (Koivisto & al. 2010.)

Kulttuuri- ja taidepohjaisia hankkeita on kutsuttu vaihtelevasti milloin yhteisötaiteiksi, taidelähtöisiksi kehitysmenetelmiksi, milloin luoviksi tai toiminnallisiksi menetelmiksi erotukseksi vakiintuneista toimintamuodoista kuten taideterapiasta tai taidekasvatuksesta. Yhteistä hankkeille on ollut kokemuksellisuuteen perustuminen ja omien voimavarojen käyttö yksilöä vahvistavalla tavalla. Taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät eivät ole ikä- tai sektorisidonnaisia vaan niitä voi käyttää sosiaali- ja terveydenhuollossa kaikenikäisten parissa niin avo- kuin laitoshuollossakin. Uusia yhteis-

työn muotoja on kokeiltu esimerkiksi ammattitaiteilijoiden ja sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten kesken. (Känkänen 2006, 132.)

4.4 TAIKA-hanke

Vuosina 2008–2011 toteutetun TAIKA-hankkeen tehtävänä on ollut pohtia, miten taiteen ja työelämän integraatioita voisi edistää laajemmin suomalaisessa työelämässä. Valtakunnallisen hankkeen päätoteuttajana oli Helsingin yliopiston Kouluttamis- ja kehittämiskeskus Palmenia ja osatoteuttajia Diakonia-ammattikorkeakoulu, Lahden ammattikorkeakoulu, Lapin yliopiston yhteiskuntatutkimuksen laitos, Teatterikorkeakoulun koulutus- ja kehittämisspalvelut sekä Turun ammattikorkeakoulun taideakatemia. Hankkeen keskeinen tehtävä oli mallintaa prosesseja, joilla taidelähtöisiä menetelmiä otettiin käyttöön työyhteisöissä. Hankkeen pitkäkestoisia työpajoja on järjestetty pilottiorganisaation lukuisissa eri yksiköissä. TAIKA-hankkeen työpajoissa käytettiin draaman, kuvataiteen, käsityön, musiikin, sanataiteen, tanssin ja liikeimprovisation sekä valokuvauksen menetelmiä. Työni kannalta merkittävä osa hankkeesta toteutettiin CTM:n lastensuojelun pienryhmäkodeissa. Hankkeen tuella oli tarkoitus toteuttaa eri taiteenlajeja, sanataidetta, draamaa, musiikkia, kirjallisuusterapiaa, draamaterapiaa ja leikkiterapeuttisia menetelmiä lastenkodeissa. Hoidollisuuden lisäksi tavoitteena oli myös tutkia ja tuottaa taidekasvatuksen ja taiteen eri muotojen käyttöä lastenkodeissa ja sen työyhteisössä. Tarkoituksena oli tuottaa työntekijöille iloa ja yhteistä tekemistä lasten kanssa.

Lastensuojeluyksikköön sijoitetut lapset ovat melkein aina sosiaalisesti ja emotionaalisesti haastavia. Varhaisen vuorovaikutuksen puute ennakoi emotionaalisen kehityksen ongelmia sekä tunteiden tunnistamisen ja käsittelemisen vaikeuksia. Tämä näkyy huostaan otettujen lasten valtavassa oireiden kirjossa. Pienryhmäkodeissa toteutetuissa taidelähtöisistä menetelmistä löydettiin vastauksia, jotka auttavat tunnevaurioituneiden lasten hoidollisiin tarpeisiin ja varhaisen vuorovaikutuksen ongelmiin. Taiteet, teatteri, sadut ja leikit ovat lähellä lapsen maailmaa ja kieltä, ja hoitavat mielekkäällä tavalla emotionaalisten ja sosiaalisen kehityksen vaurioita. (Komulainen & Sutinen 2011.)

Vuoden mittaisen prosessin jälkeen voitiin todeta, että eri taidemuodot sekä taiteen terapeuttinen käyttö sopivat erinomaisesti lastensuojelun viitekehykseen ja pienryhmäkodin arkeen. Yhteisellä toiminnalla, perinteisen vuorovaikutuksen rajojen ylittämisel-

lä ja taiteen arjesta vapauttavalla voimalla oli merkitystä sekä lasten että heitä hoitavien aikuisten parissa. (Komulainen & Sutinen 2011.)

4.5 Lapset hyvinvointitiedon tuottajina

Susanna Helavirta toteaa artikkelissaan (2006) että lasta koskevat hyvinvointikäsitteet ovat rakentuneet pitkälti aikuisten ymmärrykselle lasten arjesta ja lasten omat kokemukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Lapset on joko tyystin ohitettu oman elämänsä asiantuntijoina tai he ovat tuottaneet tietoa aikuisia kiinnostavasta ilmiöstä aikuisen luomin keinoin. Monissa tutkimuksissa on kuitenkin tuotu esiin, että lasten ja aikuisten elämä näyttäytyy ja merkityksellistyy eri tavoin lasten ja aikuisten kokemuksissa ja käsityksissä. Helavirta on tutkinut, millaisia mahdollisuuksia eläytymismenetelmätarinat tiedontuottamisen välineenä tarjoavat. Artikkelissaan (2006) Helavirta syventää, mistä ja miten lapset kirjoittivat, miten lasten tuotokset haastavat olemassa olevaa hyvinvointikeskustelua ja millainen on niiden anti sosiaalityölle. Artikkelin pohjautuu aineistoon, joka kerättiin Oulun seudulla vuonna 2004 osana lasten ja nuorten hyvinvointiselvitystä. Vaikka tietoa kerättiin kahden eri eläytymistarinan, hyvin ja huonosti menneen elämän tarinoiden avulla, lapset kirjoittivat kuitenkin molemmissa samoista aihepiireistä. Teemoja olivat koulumaailma, kaverisuhteet, perhesuhteet, terveys ja elämäntavat, taloudellinen tilanne ja materia, harrastukset, eläimet, elämäntapahtumat, asuminen, sisarusuhteet sekä yhteiskuntaan ja ympäristöön liittyvät asiat.

Eläytymismenetelmäaineisto toi esiin, että hyvinvointi ei lasten tarinoissa paikannu yksinomaan vanhempisuhteisiin ja kotiin, kuten pelkistetysti ajatellaan lasten hyvinvointiin kuuluvan. Lapsille tärkeitä hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat myös muut sosiaaliset suhteet, kaverit, sisarukset ja eläinystävätkin mukaan lukien. Koulussa menestyminen, harrastaminen, taloudellinen toimeen tuleminen ja elämykset ovat myös tärkeitä. Missä määrin ne mahtuvat niihin kulttuurisiin tarinoihin lasten hyvästä elämästä, joita ammattilaiset tuottavat ja vahvistavat? (Helavirta 2006.)

Lasten tarinoissa hyvä ja huono elämä rakentuivat samoista teemoista eli arjen keskeiset ilmiöt eivät määrittäneet joko-tai ilmiöinä, vaan usein sekä-että, siis sekä myönteisinä että kielteisinä, samaan aikaan iloa ja huolta tuottavina. Tämä muistuttaa siitä, että elämän ilmiöt ovat usein kompleksisia, suhteellisia ja monimerkityksellisiä. Esimerkiksi koulussa ei välttämättä aina ole tylsää tai kotona hankalaa, mutta joskus on. Molempiin kuuluu myös iloa tuottavia elementtejä. (Helavirta 2006.)

Lasten kirjoitukset eläytymistarinoiden valossa tarjoavat välähdyksiä siitä, minkä asioiden varassa lapset toimivat ja mitä voivat olla potentiaaliset riskit ja uhkat heidän hyvinvoinnilleen. Hyvinvointi ei kuitenkaan ole universaali ilmiö ja siksi ei riitä, että tiedetään joidenkin asioiden aiheuttavan lapsille pahoinvointia ja estävän sitä, vaan yksilöllisten kokemusten selvittäminen on tärkeää. (Helavirta 2006.)

5 AINEISTO

5.1 Aineiston kerääminen

Lasten ja nuorten kanssa työskennellessä kannattaa hyödyntää heidän kulttuurisia mielenkiinnon kohteitaan, kuten musiikkia, laulujen sanoituksia, fantasiatarinoita, runoja ja satuja. (Mäki & Arvola 2009, 193). Siksi tähän työhön aineistonkeruunmenetelmäksi valikoitui sanoittamiseen innostaminen ja laulujen kerääminen. Sanoituksien kirjoittaminen on hauskaa, ne jäävät elämään ja lisäksi niitä on mahdollista tuottaa vaikka äidinkielen- tai musiikintunnilla. Monet tositv- ohjelmat ovat tehneet näkyviksi nuoria tähtiä, jotka itse sanoittavat ja säveltävätkin musiikkia. Osa lapsista ihailee näitä tositv-televisiotähtiä ja haaveilee omasta urasta sanoittamisen ja musiikin parissa.

Nimenomaan laulujen sanoituksia pyydettiin myös siksi, että niiden sanoittaminen tarjoaa ns. metaforisen suojan asioiden käsittelyyn. (Känkänen, 2006). Symbolisen ilmaisun taakse voi kätkeä hyvinkin suorasukaista tekstiä ja voimakkaita ilmaisuja. Tähän haluttiin antaa mahdollisuus.

”Miul on asiaa” – sanoituksia kerättiin sähköpostitse ja Metkun toimistoon elokuun 2011 loppuun. Hanketta mainostettiin Metkun kausijulkaisussa, paikallislehdissä ja suoraan koulujen ja laitosten kulttuuriyhdyshenkilöille. Lapsia pyydettiin kertomaan kirjoituksissa olosta ja elämästä Kaakkois-Suomessa, Etelä-Karjalassa, omalla asuinseudulla. Tekstiin sai vapaasti kuvata sitä, mikä paikkakunnalla on hyvin, mikä huolesti, miten lapsia huomioidaan, mikä ärsyttää, mistä haaveillaan. Eksistentiaaliset ahdistukset, oman olemassaolon perusteiden pohtiminen ja elämän tarkoituksen kysymykset kuuluvat kuin itsestään nuoruusikään, jossa nuori ihminen rakentaa identiteettiään, hahmottaa paikkaansa maailmassa ja etsii elämänsä rakennuspuuta (Ruuskanen & Savolainen & Suonio (toim.) 2011,79).

”Miul on asiaa” - sanoituksia alettiin kerätä tammikuussa 2011 Metkun lehti-ilmoitusten ja kausijulkaisun avulla. Kouluihin, nuorisotoimijoille ja eri tapahtumiin meni tiedotteita Metkun järjestämästä laulunsanoitusmahdollisuudesta lapsille ja nuorille ja sanoituksia toivottiin sähköpostitse tai kirjeitse Metkun toimistoon. Kevään, kesän ja syksyn aikana sanoituksia oli mahdollisuus myös tehdä Metkun eri lapsille suunnatuissa tilaisuuksissa. Esimerkiksi kesällä Lasten Linnoituksen Yön tapahtumassa oli laulunsanoituspiste.

Sähköpostitse laulunsanoituksia tuli 21 kappaletta. Kaikki olivat pitkälle mietittyjä, jo valmiita lauluja. Muulla tavoin eri tilaisuuksissa kerätyt tekstit olivat huomattavasti ”raaempia”, osa pelkästään huumorimielessä jätettyjä ja annetusta aiheesta piittaamattomia. Tekstit vaatinevat keskittymistä ja rauhallista tilannetta syntyäkseen, joten yllättäen eteen tullut tilaisuus tehdä sanoitus ei ollut hyvä idea, eikä niitä tapahtumista juuri kertynyt.

5.2 Aineiston analyysi

5.2.1 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.)

Lyhyesti ja ytimekkäästi määriteltynä sisällön analyysi (usein myös sisällön erittely) on ihmisen minkä tahansa henkisen tuotteen oli se sitten puhuttua, kirjoitettua, piirrettyä, kuvattua tai vaikka esitettyä - sisällön tieteellistä tutkimusta (Pietilä 1969, 1). Menetelmää voidaan käyttää päiväkirjojen, kirjeiden, puheiden, dialogien, raporttien, kirjojen, artikkeleiden ja muun kirjallisen materiaalin analyysiin. Sisällön analyysi on keino järjestää, kuvailla ja kvantifioida tutkittavaa ilmiötä. Aineiston suorilla lainauksilla voidaan lisätä raportin luotettavuutta ja osoittaa lukijalle luokittelun alkuperä. (Kynäs & Vanhanen 1999, 3-4, 10.)

Klassisesti sisällön erittelyn pääongelmana on pidetty "mitä siinä on" tai "mitä se sisältää", jolloin sana "se" viittaa inhimilliseen hengen tuotokseen eli dokumenttiin, jonka sisältöä tutkija on kiinnostunut tutkimaan. Toinen keskeinen kysymys on ollut "mitä se kuvastaa" tai "miten sen nojalla voimme päätellä sen tuottajasta". Edelleen tästä päästään uusiin ongelmiin, kuten "mitä se kuvastaa ajastaan" tai "minkälaisiin ihmisiin se vetoaa". (Pietilä 1969, 1.)

Pietilän (1973, 4, 25) mukaan sisällön analyysin avulla voidaan joko kuvata dokumenttien sisältöä tai tehdä sisältöä koskevia johtopäätöksiä. Sisällöllisten ominaisuuksien vertailu voi olla:

- Trendivertailua, jolloin saman tuotteen eri aikoina tuottamia dokumentteja verrataan keskenään
- Tuottajapohjaista vertailua, jolloin eri tuottajien dokumenttien sisällöllistä ominaisuuksia verrataan keskenään
- Ympäristöpohjaista vertailua, jolloin eri kulttuureissa tuotettuja dokumentteja verrataan keskenään
- Välinepohjaista vertailua, jolloin eri välineissä välitettyjen dokumenttien sisällöstä tehdään vertailuja
- Vastaanottajapohjaista vertailua, jolloin eri vastaanottajille tarkoitetut dokumentit ovat vertailun kohteena
- Sisällön vertailua normeihin tai ihanteisiin
- Sisällön vertailua todellisuuden tapahtumiin.

(Pietilä 1973, 4, 25.)

Sisällön analyysin ongelmana on luotettavuuden kannalta pidetty sitä, että tutkija ei pysty objektiiviseen tarkasteluun analyysiprosessista, vaan tulos perustuu subjektiiviseen näkemykseen asiasta. Haasteena sisällön analyysissä voidaan pitää sitä, miten tutkija onnistuu pelkistämään aineiston ja muodostamaan kategoriat niin, että kuvaus on mahdollisimman luotettava. Analyysin perusteella muodostettu lopputulos voi näyttää teoriassa hyvältä, mutta jos yhteyttä aineistoon ei voida osoittaa, tulosta ei voida pitää luotettavana. Luotettavuuden kannalta on tärkeää kyetä osoittamaan yhteys aineiston ja tuloksen välillä. (Kyngäs & Vanhanen, 1999, 10.)

Keskustelu siitä, miten tehdä lapsuus ja lapsen todellisuudet näkyviksi lasten näkökulmista on tarpeellista, koska lasten tiedontuottamiseen liittyy monenlaisia haasteita. Lapset eivät tarjoa tietämystään aikuisille suoraan ja helposti. Vastauksissaan lapsi saattaa olla monimerkityksellinen ja arvoituksellinen, tilanteesta ja hetkestä innostuva tai sitä kaihtava. (Forsberg 2002, 84.) Valitsin analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin koska se tarjoaa teemoittelun ja tyypittelyn mahdollisuuden lasten tuottamille teksteille.

5.2.2 Tutkimuskysymykset ja teemat

Analyysin avulla halutaan saada tietoa seuraavista aihepiireistä: Millaisena lapset kuvaavat elämäänsä Etelä-Karjalassa? Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja teksteissä on? Mitä nousee erityisesti esiin? Miten lapset ovat tarttuneet annettuihin aihepiireihin? Mitä voidaan sanoa yleisellä tasolla lasten kirjoitusten avulla heidän kuulluksi tulemisen kokemuksestaan?

Laulunsanoituksia ohjattiin pyytämällä tekstejä aiheesta millaista on olla eteläkarjalainen lapsi tai nuori. Apukysymyksinä olivat: Elämää itärajalalla/kuulumisia Kaakonkulmalta? Mistä iloitsemme, mitä pelkäämme, mikä ottaa päähän, mistä haaveilemme? Millaista on arki, tulenko kuulluksi, otetaanko minut huomioon?

Teemoittelin aineiston seuraavasti: kotiseudun näyttäytyminen tekstien valossa, ärtymistä ja negatiivisia herättävät asiat sekä iloa ja onnellisuutta tuottavat asiat. Muodostin näistä kolmesta pääryhmästä sanapilviä. Sanapilviin valitsin lauseita, jotka kuvasivat paikallisuutta, ärsytystä tai iloa tuottavia asioita tai liittyvät siihen.

Lapset tarttuivat hyvin ensimmäiseen teemaan eli elämään Etelä-Karjalassa. Omat juuret ja paikkakunnalle tyypilliset piirteet tunnustetaan tekstien perusteella hyvin jo lasten parissa. Kollektiivisia ylpeyden aiheita olivat esimerkiksi Saimaa, paikalliset herkut ja sisukkuus.

Kuusi sanoitusta oli otsikoitu paikallisuuteen liittyen tai tekstin sisältö kertoi siitä: *Elämää Etelä-Karjalassa, Hiihtolaulu Etelä-Karjalasta, Nuoren tytön elämää, Lappeenrannan kasvot, Etelä-Karjalan varpaat sekä Rap Imatrasta*. Kotiseutua kuvataan positiivisesti: *”Etelä-Karjalas tää elämä on ihan mukavaa”, ”Imatralla on ihan kiva asua, ikinä ei tarvitse huutaa apua”, ”varpaat tulevat takaisin paikkaan tänne rak-*

kaimpaan”. Paikallinen kiekko-seurakin sai huomiota: ”*L niin kuin Lappee ja R niin kuin Ranta, siel’ kimmeltää vesi ja pehmeetä on santa. Sinne miun mieleni kovasti kaipaa, siel’ kannatetaan keltamustaa Saipaa.*” Vain tässä tekstissä puhekielenä oli oma murre. Luultavasti myös muun puhekielen kuin oman murteen käyttö tarjoaa suojan ja etäisyyden tuotettuun tekstiin. Maailmalle lähdöstä haaveillaan mutta kotiseutu ei kuitenkaan unohdu ja sinne kenties palataan. Yllättävän vähän puututtiin Kaakkois-Suomessa runsaasti näkyvään venäläisturismiin, sillä vain yksi teksti mainitsi *turisteja tungokseen asti*. Lapset ovat kenties suvaitsevaisempia heitä kohtaan kuin aikuisväestö.

Kuva 1. Sanapilvi paikallisuus

Toiseen teemaan eli ärsyttäviin asioihin ei tartuttu niin voimallisesti kuin olisi ollut mahdollista tunnistamattomuuden vuoksi. Ärsyttävät asiat vaikuttivat olevan melko pieniä, sen hetken mielialaan liittyviä, eikä yleisesti ottaen esimerkiksi asuinpaikkaan tai elämäntilanteeseen liittyviä. Aikaisin aamulla herääminen, säätila, kiire ja esimerkiksi jotkut kouluaineet olivat ärsyttäviä asioita. Pelkästään negatiivisia asioita ei kuitenkaan listannut tekstissä kukaan.

Kolme sanoitusta oli vastannut suoraan kysymykseen, mikä ottaa päähän ja otsikoitu nimillä *Kaikki ärsyttää* sekä *Mikä ärsyttää*. Hienoa nuoruuden kuvausta tuli erityisesti näiden tekstien mukana. Epämääräinen ahdistus kiteytyy esimerkiksi seuraavissa lauseissa: *Mutta niin kauheen ärsyttävää mua ärsyttää kaikki. Mut kuitenkin oon onnellinen jostain kumman syystä.* Ärsyttäviä asioita olivat myös esimerkiksi se, ettei saa juoda energiajuomia tai ettei kukaan ymmärrä. Myös se, että äiti, kaverit tai opettaja tiedustelevat, mikä ärsyttää, ärsyttää!

Kuva 2. Sanapilvi ärsyttävät asiat

Kaverisuhteet nousivat eniten iloa tuottaviksi asioiksi teksteissä. Pelkästään ystävän olemassaolo, mutta myös yhdessä koetut hetket ja tekemiset, mm. pizzalla tai lenkillä käynti olivat iloa tuottavia asioita. Iloa ja onnellisuutta merkitsivät myös haaveet ja unelmat. Haaveiden kohteina olivat esimerkiksi tulevaisuuden työ ja matkustelu. *Paljon on haaveita mut puoliikaan ei voi toteuttaa. Sanottavansa jos sanoa saan, unelmani kanssasi jaan.* Myös vuodenajat ja niihin liittyvät toiminnot ja puuhut tuottivat monelle iloa. Harrastukset mainittiin useammassa tekstissä ja vaikuttaisi siltä, että ne kuuluvat olennaisesti iloa tuottaviin asioihin.

Kuva 3 Sanapilvi ilonaiheet

Kaverit, koti ja koulu esiintyivät suurimmassa osassa tekstejä. Helavirran (2006) keräämän aineiston lailla nämä kaikki kolme eri tekijää voivat olla sekä ärsytystä että iloa tuottavia asioita. Esimerkiksi koulunkäynti ei aina ole kivaa, mutta sitä vastaan ei kuitenkaan juuri kapinoida. Siellä ovat kaverit ja nuoren sosiaalinen elämä, sitä käyvät kaikki. ”Koulussa tylsää joskus on, mut kaverit ja lomat tasapainottaa. Kesään päiviä lasketaan vaikka tuntuu kuin niitä ois viisi miljoonaa.” Eräs laulu oli otsikoitukin Kaverit, koulu ja elämä: *En jaksaisi joskus koulussa istua, tekisi mieli olla jossain muualla, ei kiinnostakaan bilsa tai fysiikka, vaikka nekin täytyisi oppia. Kaverit perhe on elämää, ei oo mikään elämää tärkeempää, ystäviltä aina tukea saan, ne auttaa mua unelmia toteuttamaan. Kavereista todettiin puolestaan esimerkiksi: Ystävät on ykkösiä, niiden kanssa on kivaa aina, pienet riidat ei matkaa haittaa, ne aina sovittua saadaan.*

Yleisilmeeltään lähes kaikki tekstit olivat positiivisia ja sävyiltään valoisia. Ahdistusta, pelkoja tai epäoikeudenmukaisuutta ei näistä teksteistä välittynyt. Tulevaisuus nähtiin avoimena ja monia mahdollisuuksia tarjoavana. Susanna Helavirta pyysi tutkimuksessaan Lapset hyvinvointitiedon tuottajina (2011) lapsia kirjoittamaan eläytymismenetelmätarinat sekä hyvin että huonosti menneestä elämästä. Tarinoissa, joissa elämä oli mennyt hyvin, oli sisällöllisesti yleisimpiä toteamuksia asioiden kunnossa olemisesta, kun taas huonon elämän tarinat olivat sisällöltään rikkaampia: niissä oli kuvattu seikkaperäisemmin asioita, ilmiöitä ja tapahtumia. Kertooko tämä siitä, että monet arjen asiat ovat niin itsestään selviä, ettei niitä tule jäsentäneeksi ennen kuin

murtuvat tai järkkyvät? Kuten näissä lauluteksteissä, eivät Helavirrankaan aineistossa lapset kirjoittaneet vakavista laiminlyönneistä. Ehkä sanoituksiin osallistuvilla lapsilla ei ollut kokemusta sen kaltaisista ilmiöistä tai kenties sanoitukseen johdattelevat apukysymykset eivät mahdollistaneet niiden esiintuomista.

Myös muita yhteisiä aihepiirejä oli Helavirran tarinoissa ja Miul on asiaa- sanoituksissa. Koulumaailma oli vahvasti esillä lasten tarinoissa. Osa pyydetyistä laulunsanoitustakin tuotettiin varmasti koulussa äidinkielen tunnilla. Koulussa viihtymistä kuvattiin yleisellä toteamuksella: koulussa on mukavaa tai tylsää. Joillekin lapsille koulu näyttäytyi myös menestymisen, sosiaalisten suhteiden, sääntöjen ja uuden oppimisen paikkana.

Sanoittajina toimivat valtaosin tytöt. Selvästi vähemmän tuli aiheeseen liittyviä tekstejä pojilta. Sen sijaan huumorimielessä jätettyjä tekstejä, pähänpistoja, tuli vain pojilta. Tytöt vaikuttavat herkemmin tarttuvan kynään ja purkavan tuntojaan kirjoittamiseen. Kuitenkin pari pojilta tullutta tekstiä olivat puhuttelevia ja varsin syvällisiä. Jotkut laulut eivät kertoneet annetusta aihepiiristä lainkaan, vaan esimerkiksi rakkaudesta ja kesästä. Osa laittoi tekstinsä mukana myös toiveen saada sanoituksensa julkaistua ja haaveilevansa laulajan tai sanoittajan urasta.

Tässä 13-vuotiaan tytön teksti kokonaisuudessaan:

”Nuori kun on eikä niin vaatimaton, ei helppoa ole olla täällä maan päällä. Aina rahaa tarvitaan ja menossa kaikkialle ollaan tietenkin. Ei meitä koulu oikein kiinnostaa taida, kivempi ois kaupungilla olla, tiedetäänhä me se, että koulussa tärkeää tietoa kuulla saamme, muta aikaisinaamulla herääminen hieman vaikeaa olla saattaa. Meille aina sama virsi kuuluu, siis siivoatko huoneesi, onko läksyt tehty? Kiltistikin pitää muistaa olla! Liian nuoria vielä joidenkin mielestä rakastamaan oomme, mut ymmärrettehä hei, mekin jo rakastaa voimme. Ei teinilläkään aina niin helppoo oo kun jo paljon vaaditaan. Vaikka usein emme sitä myönnä on vanhempamme ja perheemme meille tärkeitä, mut silti joskus huutaa ja kapinoida saatamme, mut muistakaa hei teitä aina rakastamme. Ystävät kuuluvat elämäämme ja niistä kiinni pidämme kynsin ja hampain totta kai. Jos joskus yksin olla haluamme, todella tarkoitamme sitä, tulemme kyllä puhumaan jos joku mieltämme painaa. Käyttäytyäkin

osaamme jos haluamme, mutta joidenkin ihmisten kanssa emme vain toimeen tule. Virheitäkin teemme, mutta virheistäänhan oppii.”

Tästä tekstistä välittyy nuoren suhde ympäröivään maailmaan, vastuuseen, vapauteen ja velvollisuuksiin. Kirjoittaja ymmärtää, että nuoruudessa on jotain ainutlaatuista ja aikuisen tavoittamatonta, ristiriitoja ja väärinymmärryksiä. Kirjoittaja haluaa aikuisten maailmasta jo osan, rakkautta ja yksityisyyttä, mutta toisaalta tekstistä kuultaa syväluottamus aikuisiin, omaan perheeseen ja kotiin. Kun ollaan, aikuisuuden ja lapsuuden välimaastossa, on toisinaan kaipuu lasten huolettomaan ja toisinaan taas aikuisten vastuulliseen maailmaan. Rajoja on asetettu ja ne vaikuttavat positiiviselta kirjoittajan mielessä. Kirjoittaja hyväksyy ihmisten epätäydellisyyden ja virheet, kapinoi sallituissa rajoissa ja vaikuttaa kaikin puolin tasapainoiselta, oman mielipiteensä ja olemuksensa esiintuovalta nuorelta, jota on rakastettu ja kuunneltu.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Kaikki lapset ja nuoret – etenkin lastensuojelun piirissä olevat ja vaikeissa kasvuoloissa varttuvat - tarvitsevat elämässään monimuotoisia kuulluksi tulemisen keinoja, jotta he pääsisivät kosketuksiin omien tunteidensa kanssa. On tärkeää, että lapsella säilyy tunne siitä, että hän tunnistaa oman elämänsä kipupisteet, tarpeet ja unelmat ja kykenee itse vaikuttamaan elämänsä kulkuun. Taidelähtöisillä menetelmillä, esimerkiksi kirjoittamisella, pyritään saamaan moniulotteisempi kuva niin itsestä kuin elämästä ja uusi tapa olla kosketuksissa itsen ja ympäristöön. Joillekin nuorille tämä on luontevampaa, toiset tarvitsevat aikuisen ja ammattilaisen ohjausta. Aikuisen tehtävä on aktiivisesti tarjota ilmaisulle vapaata tilaa, luoda sille mahdollisuuksia ja rohkaista siihen. Taiteellisesta toiminnasta ja tekemisestä jää usein elävä jälki – tässä työssä laulunsanoituksia - ja niihin voi tarvittaessa palata.

Miul on asiaa- hanke kannusti lapsia kirjoittamaan tuntemuksistaan ja sanoittamaan niistä laulun. Sanoitukset laitettiin myös esille Lappeenrannan Maakuntakirjastoon Metkat- viikolla marraskuussa 2011. Itsensä ilmaisemisen valmiuksien harjoittelua saa lähes kaikissa yhteyksissä, joissa osallisuutta käytännössä toteutetaan. Kokemusta kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta voi pitää tärkeimpänä hyötynä, jonka osallisuus tuottaa lapselle. Organisaatioille ja työntekijöille lasten ja nuorten

osallistumien antaa mahdollisuuden herkistyä lasten ja nuorten kuulemiselle ja sitä kautta saada välineitä heidän ajatustensa ja kokemustensa ymmärtämiseen.

Hyvinvoinnin lisäämiseen taiteen ja kulttuurin lasten ja nuorten parissa on aktiivisesti pyritty tässäkin työssä esiteltyjen hankkeiden ja projektitoiminnan kautta. Asenneilmastossa on selkeää positiivista muutosta havaittavissa, joskin myös ennakkoluuloja ja vastustusta. Toivoisin itse pääseväni tulevaisuudessa toteuttamaan Elämäkertaketju – ja Taika-hankkeessa mukana olleiden työpajojen kaltaista toimintaa lasten ja työyhteisöjen parissa. Pohjatyö niihin on tehtävä huolella ja hyväksyttävä, etteivät kaikki lapset tai työntekijät koe taiteellista ilmaisua omakseen. Myös pelkkä yhteinen elämys, jonkun kauniin kokeminen, voisi olla kollektiivisesti voimaannuttava taidekokemus.

Laulunsanoituksia keräämällä haluttiin tässä työssä tavoittaa lapsen kokemusmaailmaa ja antaa heidän kertoa laulujen muodossa olostaan ja elämästään. Lapsuudesta kirjoittavat ovat aikuisia ja lapsen äänen kuulumisiin saaminen on todellinen haaste. Nämä tekstit vahvistivat käsitystäni siitä, että kirjoittaminen luo sopivaa etäisyyttä hankalilta tuntuviin asioihin mutta sitä voi käyttää myös pelkästään positiiviseen elämästä kertomiseen. Näiden tekstien avulla ei päästy kovin syvälle lapsien maailmaan mutta aihetta voisi kehitellä ja käyttää hyväksi muissa yhteyksissä. Olisi myös mielenkiintoista kuulla kirjoittajien kokemuksia itse kirjoittamisesta. Osallisuus näyttäytyy uskalluksensa tuoda esiin oma ääni ja mielipiteet, lapsen asemasta mutta kuitenkin vaikuttajana.

Pohdin työn teoriaosassa sitä mikä on taidetta ja mikä on kulttuuria. Nämä keräämäni tekstit ovat niitä ehdottomasti – niillä on itseisarvo ja niiden vaikutukset ovat henkilökohtaisia. Toivon myös, että kaikille laulunsanoitukseen osallistuneille lapsille tuli tunne, että kirjoittaminen on mielekästä ja että he voivat sen avulla jäsentää tuntojaan kaikista elämän tarjoamista aihepiireistä. Kuten Suvilehto (2003, 58) on todennut, voi kirjoittaminen sysätä lapsissa liikkeelle ajatusprosessin ja kirjoittaminen voi toimia yhdistävänä tekijänä aikuisen ja lapsen välillä.

”Miul on asiaa” – laulunsanoitukset eivät tulleet lastensuojelun piirissä olevilta lapsilta tai nuorilta eikä lasten oikeita nimiä julkaistu. Lastensuojelun kentällä suojeleminen ja salassapito ovat jännitteisiä mutta lain määrittelemiä periaatteita. Ne saattavat kuitenkin jopa kaventaa lastensuojelun piirissä olevan lapsen oikeutta ilmaista itseään taiteen

keinoin. On varsin tavallista, että voimaannuttavaan taide-ilmaisuun kuuluu yhtenä keskeisenä osana esiintyminen ja osallisuus. Lastensuojelussa omilla kasvoilla ja nimellä esiintymistä on kaihdettu ja lapsen yksityisyyttä varjellaan. Lastensuojelun näkymättömyys ja sen piirissä elävien tunnistamattomuus ei kuitenkaan ole enää itsensänselvyys. Nämä seikat tulisi ottaa huomioon, kun sanoituksia pyydetäisiin lastensuojelun piirissä olevilta lapsilta.

Jokaiselle sähköpostitse sanoittamiseen osallistuneelle lähetettiin vastaus, joka sisälsi kiitoksen osallistumisesta sekä viestin, että jokainen teksti on arvokas. Silti pohdin usein olisiko kirjoittaja halunnut saada enemmän palautetta tekstistään ja näkyväksi muulla tavoin. Pettymyksiä ja haaveiden murskaantumista ei lapsille tietenkään haluttu tuottaa. Olen itse kirjoittanut nuorena paljon runoja, jotka käsittelevät pettymyksiä, määrittelemätöntä ahdistusta ja itsensä etsimistä. En olisi halunnut julkaista niitä ja aikuisena ne suorastaa hävettävät. Kaikki kirjoitukset eivät ole tarkoitettu yleisölle: osan teet vain itseäsi varten ja niiden tarkoitus on henkilökohtainen. Jatkotutkimusehdotus olisi kuitenkin ehdottomasti kysyä kirjoittajilta itseltään, miltä sanoitustyö tuntui, kokiivatko he sen lisäävän osallisuutta ja mitä muita ajatuksia se herätti.

Käyttökelpoisia tekstejä olisi saanut tulla enemmänkin. Mainostaminen oli runsasta, mutta aivan niin aktiivisesti sanoittamiseen ei ryhdytty, kuin olisi ollut mahdollista. Aineisto jäi melko suppeaksi eikä näin ollen anna laajaa kuvaa lasten kokemasta elämästä Etelä-Karjalassa. Kenties jotkut vierastivat myös sanoitusmuotoista tehtävää, joka johdattelee kirjoittamaan riimitellen. On haastavaa yhdistää oma olotila ja syvälliset tunteet riimipareihin. Jotta tutkimus olisi tuottanut enemmän tietoa lasten kokemasta elämästä Etelä-Karjalassa, olisi aineistoa tarvittu huomattavasti enemmän. Samankaltaisen kirjoittamistehtävän voisi antaa muutamassa koulussa valikoidulle luokille ja ottaa koulu mukaan aktiivisemmin tutkimuksen tekemiseen. Tämä olisi vaatinut erilaisten lupien hakemista vanhemmilta ja luokkien tuntityöskentelyssä huomioon ottamista. Tärkeitä kuulluksi ja näkemisen tulemisen väyliä voi tarjota kuitenkin lapsille suhteellisen vaivattomasti ja monissa eri tilanteissa. Ajankohtaisena esimerkkinä on parhaillaan Lappeenrannassa käynnissä oleva Lasten ja Nuorten parlamentin julistama piirustuskilpailu kaikille 5-15 -vuotiaille lasten omasta maskotista. Voittanut maskotti-idea on tarkoitus toteuttaa myös käytännössä. Osallisuus voi olla näinkin pieniä tekoja kaupunkien ja kuntien arjessa.

Se, miten vanhemmat suhtautuvat velvollisuuksiinsa, työhön, ajankäyttöön ja unelmiin, heijastuu lapsen elämään. Tähän sanoitustehtävään osallistuneiden lasten vanhemmat ovat esimerkillään antaneet tilaa unelmille ja mahdollisuuksia kohdata negatiivisiakin tunteita. Vanhemman tuntema kotiseeturakkaus välittyy myös lapselle. Lapsi matkii, imee itseensä vaikutteita siitä, miten tätä elämää eletään ja miten siihen tulisi suhtautua. On todettu, että syrjäytyminen, köyhyys ja työttömyys ovat jonkin verran sukupolvisia, vaikka kukaan ei näitä lapselleen toivo. Siksi vanhemman tulisi muistaa oman esimerkin tärkeys suhteessa työhön, lähimmäisiin, toivoon ja unelmiin.

LÄHTEET

Aula, M. K. 2011. Lasten ja nuorten osallistuminen luo hyvinvointia. Nyckeln 5/2011.

Bardy, M. 1997. Lapsuus ja aikuisuus – kohtauspaikkana Emile. Väitöskirja: Helsingin yliopisto.

Bardy, M. 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen R., Isotalo M. & Korhonen P. (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 32.

Forsberg, H. 2002. Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Arviointitutkimus Lapsen aika- projektista. Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu 31. Helsinki: Ensi- ja turvakotiliitto.

Galloway, S. 2006. Cultural participation and individual quality of life. Glasgow: Springer.

Haapala, A. & Pulliainen U. 1998. Taide ja kauneus. Johdatus estetiikkaan. Helsinki: Kirjapaja.

Helavirta, S. 2006. Lasten hyvä ja huono elämä selviytymistarinoiden valossa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen A. & Törrönen M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Juva: Ps-kustannus, 195-219.

Helavirta, S. 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Väitöskirja: Tampereen yliopisto.

Hämäläinen, M. 2008. Odotettavissa: Myrskyä koko maahan. Tammenlastuja. Suomen kulttuurirahaston sisäinen tiedotuslehti 1/2008. Helsinki: Suomen kulttuurirahasto, 6-8.

Koivisto, N., Lehikoinen, K., Pasanen-Willberg, R., Ruusuvirta, M., Saukkonen, P., Tolvanen P., & Veikkolainen, A. 2010. (toim.) Kolmannella lähteellä – Hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuoristotyön aloilta. Kokos-julkaisuja 1/2010. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.

Komulainen M., & Sutinen, J. 2011. Hoitava draama ja kirjallisuusterapia tunnevarioituneen lapsen kuntoutuksessa. Teoksessa Rönkä, A-L., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen S., & Rantala P. (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu: N-Paino Oy.

Kotilainen, S., Siivonen, K. & Suoninen, A. 2010. Nuoret taiteen tekijöinä. Myrskyhankkeen väliarviointi. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisu 31. http://www.nuoristotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisu/Myrskyraportti_verkkojulkaisu%2031.pdf (Luettu 15.2.2012)

Korhonen, J. 2009. Pyhän puutteesta tulee paha. Kolumni. Helsingin Sanomat 30.12.2009.

Kyngäs, H. & Vanhanen L, 1999, Sisällön analyysi, Hoitotiede-lehti, Vol.!!, no 1/99. (3-12)

Känkänen, P. 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A., Törrönen, M. 2006 (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: Ps-kustannus, 129-148.

Levanto, Y., Naukkarinen O., & Vihma S. 2005. Taiteistuminen. Taideteollinen korkeakoulu.

Liikanen, H-L. 2003. Taide kohtaa elämän. Arts in hospital-hanke ja kulttuuritoimintaitä-suomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto

Liski, M. 2011. Luovuus ja innovaatiot työyhteisöissä. Teoksessa Rönkä, A-L., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen S., & Rantala P. (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu: N-Paino Oy.

Metkun toimintakertomus 2010.

Mäki S. & Arvola P. (toim.) 2009. Satu kantaa lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Nieminen, K. 2011. Kohtaamiskeskusteluista taidelähtöiseen työskentelyyn. Teoksessa Rönkä, A-L., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen S., & Rantala P. (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu: N-Paino Oy, 35-36.

Nietosvuori, L. 2011. Työpajojen taikaa. Teoksessa Rönkä, A-L., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen S., & Rantala P. (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu: N-Paino Oy, 103.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi ja turvakotien liitto: Helsinki.

Oranen, M. 2011. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. Saatavilla:

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/> (luettu 11.4.2012.)

Pietilä V. 1969. Johdatusta sisällön erittelyyn. Osa 1. Tampereen Yliopiston Tutkimuslaitos: Tampere.

Pietilä V. 1973. Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.

Pirnes, E. 2007. Kulttuuri keskellä elämää. Teoksessa Bardy, Marjatta, Haapalainen, Riikka, Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 279–286.

Pääjoki T. 2007. Lasten ja aikuisten kulttuurinen leikki. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen P. (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

Pöllänen M. 2007. Seisomme sanojemme takana. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen P. (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

Rantala, P. 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin: prosessianalyysi. Teoksessa Rönkä, A-L., Kuhanen, I., Liski, M., Niemeläinen S., & Rantala P. (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu: N-Paino Oy, 16-25.

Ruuskanen, P. T. & Savolainen, K. & Suonio M. (toim.) 2011. Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä: Unipress. Eu.

Saresma, T. 2002. Häivähdys kauneutta. Taide suomalaisen arjessa. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Sederholm, H. 2007. Taidekasvatus - samassa rytmissä elämän kanssa. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo M., & Korhonen, P.(toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

Strandman, P. 2007. Taiteen soveltavaa käyttöä? Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo M., & Korhonen, P.(toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

Sulkunen, P. 1994. Johdatus sosiologiaan. Juva: WSOY.

Suvilehto, P. 2003. Lapsi kirjoittaa itseään paperille sairaalakoulun sanataideprojektissa. Nuorisotutkimus 21 (3), 47-60.

Rönkä, A-L, Kuhanen ,I., Liski, M., Niemeläinen, S, Rantala, P. 2011. (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. N-paino Oy.

Taidetyöpajasta vaihtoehto syrjäytyneille nuorille. Etelä-Karjalan Sosiaali- ja terveyspiirin verkkojulkaisu 9.2.2012. Saatavilla:

<http://www.eksote.fi/Tiedote.asp?TiedoteID=11463&NakymaID=1> (Luettu 21.2.2012)

Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decicion-making and child participation. Bristol: Policy Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

MUIL ON ASIAA!

Hei sinä eteläkarjalainen lapsi tai nuori

METKU hakee osuvia laulutekstejä lasten ja nuorten kynistä.

Kirjoita meille millaista on olla lapsi tai nuori Lappeenrannassa ja Etelä-Karjalassa. Se voi olla runo, räppi tai lyhyt tarina, tai jos sinulla on teksti jo valmiina, tuo/lähetä se meille. Ajatuksesi ovat meille tärkeitä. Tyylä vapaa!

Tekstejä voi lähettää lokakuun loppuun sähköpostilla ositteseen: taina.kettunen@student.kvamk.fi tai kirjepostina Metkun toimistoon Snellmanninkatu 2, 53100 Lpr.

Tekstiin tulee liittää oma nimi, ikä sekä yhteystiedot. Jos ei halua tekstiä julkaistavan omalla nimellä, voi liittää myös taiteilijanimen.

Etelä-Karjalalan lastenkulttuurikeskus | www.lastenmetku.fi | minna.pirila-martti@lappeenranta.fi | 040 187 4331